

การทำความเข้าใจอาคารประวัติศาสตร์เพื่อเสนอแนะแนวการอนุรักษ์
อาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์

Understanding Historic Building for the Recommendation on Louis T. Leonowens'
Godown Conservation Statement

พีรยา บุญประสงค์*

บทคัดย่อ

ขั้นตอนการทำความเข้าใจอาคาร เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการดำเนินโครงการอนุรักษ์และปรับปรุงอาคารประวัติศาสตร์ ทั้งประเภทอาคารที่ยังคงการใช้งานและอาคารที่ถูกทิ้งร้าง เป็นการศึกษาเบื้องต้นของลักษณะทางกายภาพทั้งรูปแบบทางสถาปัตยกรรม วิธีการก่อสร้าง พัฒนาการของอาคาร และสภาพอาคารขณะสำรวจ และการประเมินคุณค่า ที่นำไปสู่การวิเคราะห์และการจัดการอนุรักษ์ได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม ขั้นตอนการทำความเข้าใจอาคารในการปฏิบัติงานจริงอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะการณ์ที่แตกต่างกัน เช่น ข้อจำกัดในการเข้าถึงอาคาร ระยะเวลาในการเตรียมงานและงบประมาณ ทั้งนี้สถาปนิกผู้ดำเนินงานจะต้องออกแบบวิธีการที่เหมาะสมในแต่ละกรณี วัตถุประสงค์ของการเขียนบทความนี้จึงเป็นการทบทวนวรรณกรรมด้านการทำความเข้าใจอาคารทางด้านสถาปัตยกรรม เพื่อสร้างกรอบและแนวทางในการทำความเข้าใจอาคาร ตลอดจนการศึกษาปัจจัยต่างๆในการทำความเข้าใจอาคาร สำหรับการเสนอแนวทางการอนุรักษ์และปรับปรุงอาคาร โดยการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาผ่านอาคารตัวอย่างกรณีตัวอย่างคืออาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์

คำสำคัญ 1. การทำความเข้าใจอาคารประวัติศาสตร์ 2.การอนุรักษ์และปรับปรุงอาคารประวัติศาสตร์ 3. การบันทึก 4. การประเมินอาคารประวัติศาสตร์ 5. อาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์

Abstract

Understanding the building is one of significant practice in conservation and adaptation of historic building either occupied or redundant. The method of understanding the building is included the survey and record of building physicality, method of construction, building evolution and existing conditions of the site, which is led to the examination on conservation management. Pragmatically understanding of the building is persuaded in different situations due to the accessibility, project timeline, and budget. To make an

* อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Peeraya Boonprasong, Department of Related Art in Architecture, Faculty of Architecture, Slipakorn University, peerraya@gmail.com

appropriate decision on conservation method, the architect must understand this process clearly. The objective of this paper is to summarise the literature review of understanding the historic building regarding the study of architecture in order to set principle and guideline, and other related factors to understand building failure and potential for the further conservation and adaptation. The study is examined by the Louis T. Leonowens' Godown.

Keywords: 1. Understanding historic building 2. Conservation and adaptation of historic building 3. Recording 4. Historic building assessment 5. Louis T. Leonowens' Godown

บทนำ

สถาปนิกเป็นบุคคลสำคัญที่จะเป็นผู้เลือกวิธีการด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมให้เหมาะสมกับอาคารแต่ละแห่งบนฐานข้อมูลเบื้องต้นที่ถูกต้อง โดยครอบคลุมปัจจัยต่างๆที่สัมพันธ์กับอาคาร การประเมินคุณค่าผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น (Clark, 2000: 22-31) เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกวิธีการอนุรักษ์ที่เหมาะสมสำหรับแต่ละโครงการ ซึ่งมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นสถาปนิกจึงต้องทราบข้อมูลของอาคารนั้นๆอย่างถ่องแท้และเที่ยงธรรมทั้งด้านกายภาพและด้านคุณค่า เพื่อป้องกันการผิดพลาดในกระบวนการตัดสินใจ และช่วยลดความเสี่ยง ตลอดจนอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับอาคารในอนาคต (Giebeler, G., 2009: 10)

ขั้นตอนการทำความเข้าใจอาคารในการอนุรักษ์และปรับปรุงอาคารในประเทศไทยยังไม่ปรากฏเด่นชัดในกระบวนการปฏิบัติ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดหลายด้าน เช่น ระยะเวลาของโครงการ งบประมาณ และการเข้าถึงอาคารในขั้นตอนการวางแผนโครงการ¹ (Project initiation) โดยมีสาเหตุหลักจากความต้องการในการลดขั้นตอนในการดำเนินงาน และการประหยัดค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นก่อนที่โครงการจะเริ่มขึ้น และเหตุผลประการสำคัญคือ ข้อจำกัดในการเข้าถึงอาคารที่จะทำการอนุรักษ์ เช่น อาคารตกอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมมาก การเข้าไปทำงานก่อนที่โครงการจะเริ่มเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่าย หรืออาคารที่ต้องการปรับปรุงยังคงการใช้งานอยู่ ทำให้การเข้าถึงอาคารเป็นไปได้ยาก เนื่องจากผู้สำรวจอาจรบกวนความเป็นส่วนตัวของผู้ใช้งาน หรืออาคารที่ยังคงการใช้งานนั้นเต็มไปด้วยเครื่องเรือนที่ปกปิดจุดบกพร่องและสภาพของอาคารที่เป็นข้อมูลสำคัญต่อการวางแผนอนุรักษ์และปรับปรุง

การทำความเข้าใจอาคารเพื่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมมีประเด็นที่สำคัญคือ ความจำเป็นในการทำ ความเข้าใจอาคารในมิติทางสถาปัตยกรรมในเชิงคุณค่าด้านกายภาพและคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่ออาคารตลอดการใช้งานและอายุอาคาร เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหา คุณค่า และศักยภาพในการอนุรักษ์และปรับปรุงอาคารที่มีความเป็นไปได้ ทั้งนี้ การทำความเข้าใจอาคารเพื่อการอนุรักษ์อาคาร

¹ ขั้นตอนการปรับปรุงอาคารประวัติศาสตร์ (ทีรยา บุญประสงค์ 2558: 41) สามารถสรุปขั้นตอนหลัก ได้ดังนี้ 1) การวางแผนการดำเนินงาน (Project Initiation) 2) การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น (Conceptual Development) 3) การเตรียมโครงการ (Project Preparation) 4) กระบวนการดำเนินงานออกแบบ (Design Implementation) 5) การใช้งานอาคาร และการจัดการ (Occupation & Management)

ประวัติศาสตร์ในประเทศไทย โดยเฉพาะในกระบวนการปฏิบัติการยังเป็นช่องว่าง มีหลักการที่ไม่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดคำถามในการทำความเข้าใจอาคารว่า การทำความเข้าใจอาคารประวัติศาสตร์ควรมีหลักการและเกณฑ์แบบใด มีขั้นตอนอย่างไร และควรครอบคลุมปัจจัยใดในการศึกษาบ้าง

ความหมาย

การทำความเข้าใจอาคารประวัติศาสตร์ หรือ Understanding Historic Buildings เป็นการศึกษา ศักยภาพเบื้องต้นของอาคารประวัติศาสตร์และบริบทของที่ตั้งในมิติต่างๆ ทั้งทางด้านกายภาพและคุณค่า ก่อนการดำเนินการใดๆกับอาคารประวัติศาสตร์ ขั้นตอนการทำความเข้าใจอาคารประวัติศาสตร์เป็นขั้นตอนที่ช่วยให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความเข้าใจในอาคารประวัติศาสตร์หลังนั้นๆตรงกัน ทั้งเรื่อง ความสำคัญ บริบท คุณค่า สภาพความเสียหาย และข้อเสนอแนะด้านต่างๆที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์และปรับปรุง (Clark, 2001: 12-15) การทำความเข้าใจอาคารประวัติศาสตร์แบ่งตามขอบเขตของอาคารได้ดังนี้ ความรู้สึกร่วมกับสถานที่ ความเข้าใจในทางกายภาพ และความเข้าใจด้านที่ตั้ง (พีรยา บุญประสงค์, 2558: 41) โดยเกณฑ์ในการเก็บข้อมูลจะแตกต่างกันตามเป้าหมายของแต่ละโครงการ

1) **ความรู้สึกร่วมกับสถานที่** ที่ผู้ดำเนินโครงการเข้าสำรวจอาคารครั้งแรก การรับรู้ด้วยความรู้สึกนี้มีวิธีการที่หลากหลายตามประสบการณ์ของผู้สำรวจ มักเกิดขึ้นเมื่อผู้สำรวจเข้าไปยังอาคารในครั้งแรก (Latham, 2000: 78-80, พีรยา บุญประสงค์ 2558: 41)

2) **ความเข้าใจในด้านกายภาพ** ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงช่วงอายุอาคาร ในความเข้าใจอาคารในมิติต่างๆทั้งทางกายภาพ (tangible aspects) ตลอดจนปัญหาการเสื่อมสภาพของอาคาร (Latham, 2000: 78-80, พีรยา บุญประสงค์, 2558 : 41) การทำความเข้าใจด้านกายภาพอาคารต้องอาศัยข้อมูลทั้งจากการวิจัยและการเก็บข้อมูลจากสถานที่จริง รวมไปถึงการใช้สอยของอาคารในอดีต

3) **ความเข้าใจด้านที่ตั้ง** เป็นการศึกษาบริเวณโดยรอบที่ตั้งและบริบทของอาคารประวัติศาสตร์ เพื่อทำความเข้าใจพัฒนาการของที่ตั้งและบริเวณโดยรอบ ที่มีความสัมพันธ์ต่อพัฒนาการของอาคาร รวมไปถึงความสัมพันธ์ของอาคารประวัติศาสตร์ที่จะศึกษากับประชาชนในท้องถิ่นด้วย

นอกจากนี้ การทำความเข้าใจอาคารยังครอบคลุมออกไปถึงความเข้าใจด้านถิ่นที่ (Place) และความเป็นย่าน Randell Mason (2006:23) ได้กล่าวว่า ถิ่นที่แสดงถึงความซับซ้อนและความขัดแย้งในฐานะของการอนุรักษ์ การพัฒนา และการคงอยู่ การศึกษาอัตลักษณ์ของความเป็นถิ่นที่จะต้องเข้าใจทั้งความหมายและความซับซ้อนของถิ่นที่นั้นๆตามลำดับของเวลา โดยการประเมินผลกระทบต่ออาคารประวัติศาสตร์จะครอบคลุมความสำคัญด้านวัฒนธรรม นิเวศวิทยา และเศรษฐกิจ หรือชุมชนซึ่งแสดงถึงประเด็นด้านคุณภาพชีวิตและปัจจัยสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมการพัฒนา (Clark, 2001) โดย Cullen (2006) ได้แนะนำว่า การวิเคราะห์ปัญหาพื้นที่โดยรอบอาคารอย่างลึกซึ้ง จะทำให้เข้าใจภาพกว้างของอาคารที่เป็นส่วนหนึ่งในพัฒนาการของเนื้อเมือง โดยบริบทของภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์จะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการประเมินลักษณะความละเอียดอ่อนของการพัฒนาใหม่ให้เหมาะสมกับพื้นที่ประวัติศาสตร์ (Went, 2004, Hudson and James, 2007: 256). Vienna Memorandum หรือ บันทึกเวียนนา (UNESCO, 2005) ได้ระบุว่า การสร้างความเข้าใจของสถานที่ยังรวมถึง

ปัจจัยของความหลากหลายทางชาติพันธุ์และพัฒนาการรูปสัณฐานของที่ตั้งของถิ่นที่นั้นๆ เพื่อส่งเสริมยุทธศาสตร์
ในการวางแผนการปฏิบัติงานที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

เกณฑ์ในการพิจารณาอาคารประวัติศาสตร์สำหรับการทำความเข้าใจอาคาร

การทำความเข้าใจอาคาร (Latham, 2000) ควรครอบคลุมปัจจัยสำคัญ ตั้งแต่คุณค่า เรื่องราวของ
อาคาร การใช้งานในอดีต การสำรวจสภาพอาคาร การสำรวจสภาพโครงสร้างอาคาร และการสำรวจบริเวณ
โดยรอบของอาคาร English Heritage (2006: 1-21) ได้เสนอแนวทางการบันทึกข้อมูลของการสำรวจอาคาร
ประวัติศาสตร์ว่า การบันทึกทั้งหมดจะต้องใช้เวลาในการดำเนินการที่เหมาะสม ดังนั้นหัวข้อของการบันทึกจะ
มีความแตกต่างกันตามสภาพของอาคารและสภาวะการณ์ในแต่ละโครงการ กล่าวคือ โครงการที่อาจก่อให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงต่อลักษณะอาคารเดิมมาก จำเป็นต้องได้รับการศึกษาเบื้องต้น และการทำความเข้าใจในระดับที่สูง
กว่าอาคารที่เพียงต้องการซ่อมแซมบำรุงรักษา ดังนั้น การบันทึกข้อมูลเบื้องต้นเพื่อทำความเข้าใจอาคาร จึง
แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนดังที่จะกล่าวต่อไป ตามประเภทงานและความสำคัญของอาคารแต่ละประเภท มีระดับ
ความเข้มข้นของข้อมูลตามความต้องการของเนื้อหาจากน้อยไปหามาก 4 ระดับ โดยมีระดับที่สูงที่สุดคือ การ
บันทึกข้อมูลเชิงวิเคราะห์ขั้นสูง² (Comprehensive Analytical Record) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความสำคัญของ
อาคารในด้านสถาปัตยกรรม สังคม ประวัติศาสตร์ การศาสนา หรือประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ วิธีการในระดับที่ 4
นี้มักเป็นที่นิยม เมื่ออาคารประวัติศาสตร์ถูกใช้เป็นเครื่องในกระบวนการพัฒนาเมือง

เกณฑ์ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกระดับการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นคือ ความสำคัญของอาคาร ระดับ
การซ่อมแซม และลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นระหว่างการใช้เนื้อหาทางประวัติศาสตร์ของอาคารอย่าง
เป็นจริง หรือการใช้เนื้อหาทางประวัติศาสตร์ของอาคารเพื่อการประโยชน์

ขั้นตอนการบันทึกข้อมูลเบื้องต้นเพื่อทำความเข้าใจอาคารประวัติศาสตร์แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

1) การศึกษาข้อมูลด้านเอกสาร (Documentary Research)

การศึกษาข้อมูลด้านเอกสารเป็นขั้นตอนพื้นฐานของการวางแผนในการบันทึก โดยเริ่มจากการ
ตรวจสอบข้อมูลที่มีอยู่และการตรวจสอบสภาพของข้อมูล ทั้งความถูกต้องและความทันสมัย และรายละเอียด
เพื่อที่ทราบเนื้อหาสำหรับการสืบค้นต่อไป

2) การสืบค้นอาคาร

การสืบค้นอาคารเป็นขั้นตอนการวิจัยขั้นต้น (Preliminary Documentary Research)
ที่เกี่ยวข้องกับการพิสูจน์รายละเอียด เช่น ตำแหน่งที่ตั้ง รูปทรง ประโยชน์ใช้สอย พัฒนาการ เป็นต้น การสืบค้น
อาคารในขั้นต้น มักจะจำกัดเฉพาะการสังเกตภายนอก เนื่องจากข้อจำกัดในการเข้าถึงพื้นที่สำรวจ การสืบค้น
รายละเอียดยังรวมถึงการตรวจสอบองค์ประกอบอาคารทั้งภายนอกและภายใน เช่น ความสัมพันธ์ของอาคาร
กับที่ตั้งอาคาร รูปแบบทางสถาปัตยกรรม องค์ประกอบของผัง การประดับตกแต่ง รูปปั้น และรายละเอียดอื่นๆ
ที่จะบอกอายุของอาคารและวิวัฒนาการ เพื่อเป็นการทำความเข้าใจอาคารเป็นส่วนตามพัฒนาการ และวิเคราะห์
การใช้สอยในแต่ละช่วงเวลาเพื่อทำความเข้าใจรูปแบบและองค์ประกอบ

² ระดับของการทำความเข้าใจอาคารแบ่งออกเป็น 4 ระดับคือ 1) การเก็บข้อมูลทางสายตา (Basic survey) 2) การบันทึกข้อมูลโดยการอธิบาย (Descriptive record)
3) การบันทึกข้อมูลเชิงวิเคราะห์ (Analytical record) 4) การบันทึกข้อมูลเชิงวิเคราะห์ขั้นสูง (Comprehensive analytical record)

3) การสำรวจจริงวัดและการเขียนแบบ

การเขียนแบบเป็นการนำเสนอคุณค่าทางกายภาพของอาคาร ซึ่งสามารถใช้เป็นหลักฐานในการตีความ วิธีการที่นิยมคือการสำรวจจริงวัด (Measured Survey) ที่ประกอบไปด้วยแบบแสดงผังพื้น รูปตัด รูปด้าน และรายละเอียดต่างๆ ตามระยะจริง อาจมีการสำรวจทุกชั้น หรือบางชั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความซับซ้อนของอาคาร การแสดงแบบผังพื้นควรมีตำแหน่งขององค์ประกอบที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ครบถ้วน ทั้งองค์ประกอบอาคารและองค์ประกอบการตกแต่ง ตลอดจนอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ การเขียนรูปตัดตามขวางและตามยาว หรือรูปตัดที่แสดงรูปด้าน เป็นการแสดงความสัมพันธ์ในแนวตั้งของอาคาร ลักษณะของโครงสร้าง และตำแหน่งรายละเอียดโครงสร้าง ซึ่งอาจรวมถึงการประดับตกแต่งทางสถาปัตยกรรม และการเขียนรูปด้านเป็นการทำความเข้าใจการออกแบบอาคาร พัฒนาการ และการใช้สอย แบบที่ดียังต้องแสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่ชั้นที่ 1 กับภูมิทัศน์โดยรอบ การแสดงตำแหน่งของการเก็บข้อมูลภาพถ่าย และแผนภาพแสดงของการเส้นทางการสำรวจและการใช้งานที่มีความซับซ้อน

ทั้งนี้ การสำรวจอาคารอาจมีการสำเนาของแบบเก่าที่แสดงประวัติศาสตร์อาคาร เพื่อเป็นการยืนยันข้อมูล ถ้าอาคารมีความซับซ้อน การเขียนภาพ 3 มิติจากข้อมูลการสำรวจจริงวัด จะช่วยการทำความเข้าใจอาคารประวัติศาสตร์ได้ดีขึ้น ทั้งนี้อาจมีการแสดงประเภทงานปฏิสังขรณ์และการเปลี่ยนแปลงของครั้งที่ผ่านมา โดยการใช้แผนภาพ (Sequential Diagrams) แสดงแถบสีจากสีอ่อนไปหาสีเข้มช่วยในการอธิบายแบบ

4) การบันทึกด้วยภาพ

การบันทึกที่มีจุดประสงค์ในการทำความเข้าใจในประวัติศาสตร์จะแบ่งระดับของการบันทึกออกเป็น 4 ระดับ จากระดับที่ 1 ที่มีความง่ายที่สุด ซึ่งประกอบไปด้วยภาพถ่ายและการจดบันทึกสั้นๆ ถึงระดับที่ 4 ที่เป็นการบันทึกที่รวมถึงการวิเคราะห์ด้านประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม พร้อมกับการแสดงแบบที่มีความละเอียดและการบันทึกด้วยภาพถ่าย (English Heritage, 2006: 14-15)

5) การเขียนคำชี้แจง

การเขียนรายงานสรุปข้อมูลเบื้องต้นที่ได้มาจากการสำรวจและการหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์แสดงถึงข้อมูลด้านที่ตั้ง บริบท ด้วยการอธิบาย การวิเคราะห์และการสื่อความหมาย ประกอบกับการเขียนแบบและรูปภาพ การเขียนรูปรายงานควรครอบคลุมปัจจัยต่างๆที่ผ่านการวิเคราะห์ อธิบายความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆที่ทำให้ผู้ที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเข้าใจอาคารได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน สามารถตัดสินใจในขั้นตอนต่างๆได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม การเขียนรายงานควรมีรายละเอียดของข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับอาคาร ผู้อุปถัมภ์และเจ้าของอาคาร ข้อมูลด้านการบันทึก รายงานควรแสดงการใช้สอยของอาคารและส่วนอื่นๆทั้งในอดีตและปัจจุบัน พร้อมหลักฐานสำหรับการตีความ หลักฐานการรื้อถอนส่วนต่างๆของอาคารในอดีต บทสรุปของผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ความสัมพันธ์ของอาคารกับสภาพแวดล้อมทั้งในอดีตและปัจจุบัน พร้อมสำเนาของแผนที่ประวัติศาสตร์ แบบ ภาพถ่ายแสดงพัฒนาการของอาคารและพื้นที่ตั้ง แหล่งที่มาของข้อมูลที่ได้รับการตีพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับอาคารและที่ตั้ง ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ตั้งการชี้แจงจากแหล่งข้อมูล และกิตติกรรมประกาศ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาความหมายและประโยชน์ของขั้นตอนการทำความเข้าใจอาคารประวัติศาสตร์ และการนำข้อมูลพื้นฐานที่ไปใช้ในการดำเนินงาน
- 2) เพื่อสร้างเกณฑ์และปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการทำความเข้าใจอาคาร เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการอนุรักษ์และปรับปรุงอาคารประวัติศาสตร์
- 3) เพื่อทำความเข้าใจ และสร้างสรรค์ขั้นตอน วิธีการ และกระบวนการทำความเข้าใจอาคารประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมสำหรับโครงการอนุรักษ์และปรับปรุงอาคารประวัติศาสตร์

วิธีการศึกษา

การทำความเข้าใจอาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์เป็นการสำรวจด้านกายภาพ และการศึกษาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ โดยการสำรวจด้านกายภาพเป็นการเก็บข้อมูลจากสถานที่จริง รวมทั้งการเก็บข้อมูลด้านที่ตั้ง การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและบริบท ส่วนการศึกษาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาพัฒนาการอาคาร การก่อสร้าง การใช้สอย และพัฒนาการปรับปรุงซ่อมแซมอาคาร ทั้งนี้สภาพการใช้งานอาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์ประกอบไปด้วยส่วนที่ยังมีการใช้งานและส่วนที่ไม่มีการใช้งาน การเก็บข้อมูลจึงต้องมีวิธีการที่เหมาะสมแตกต่างกันออกไปในแต่ละส่วนของอาคาร เช่น การเก็บข้อมูลระยะ การตรวจสอบสภาพความเสียหาย และวิธีการก่อสร้าง เป็นต้น ขั้นตอนสุดท้ายคือ การวิเคราะห์อาคารในลักษณะองค์รวมทั้งอาคาร ที่ตั้ง และสภาพแวดล้อม ประวัติศาสตร์ของอาคาร สภาพอาคารขณะสำรวจ และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อทำความเข้าใจพัฒนาการและลักษณะของการใช้วัสดุในการก่อสร้าง การเชื่อมสภาพ ตลอดจนการทำความเข้าใจอาคารในมิติสัมพันธ์กับคุณค่าด้านต่างๆ

อาคารกรณีศึกษา

อาคารโกดัง หลุยส์ ที่เลียวโนเวนส์

ภาพที่ 1 แสดงอาคารโกดังด้านทิศตะวันตก

อาคารโกดัง หลุยส์ ที่เลียวโนเวนส์เป็นตัวอย่างของอาคารที่มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนารูปที่ดินเพื่อให้เช่า แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองด้านการค้าขายกับชาวตะวันตกในยุคล่าอาณานิคม และการเป็นตัวแทนของสถาปัตยกรรมที่มีความสัมพันธ์กับการค้าขายและขนส่งทางน้ำ แม้ว่าอาคารจะมีคุณลักษณะทางกายภาพที่ไม่โดดเด่นเมื่อเทียบกับอาคารประเภทอื่นในยุคสมัยเดียวกัน แต่อาคารโกดัง หลุยส์ ที่เลียวโนเวนส์จัดอยู่ในประเภทอาคารที่หาได้ยากและยังอยู่ในสภาพที่ดี โดยที่อาคารมีที่ตั้งที่อยู่ในย่าน

พาณิชย์กรรมกลายเป็นโอกาสและส่งเสริมให้อาคารได้รับการพัฒนาด้วยการอนุรักษ์และปรับปรุงให้เกิดการใช้งานที่เหมาะสมต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกอาคารโกดัง หลุยส์ ที่เลียวโนเวนส์เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น

ที่ตั้ง

อาคารโกดัง หลυσส์ ทีเลียวโนเวนส์ตั้งอยู่ที่ซอยตรอกกัปตันบุช ด้านทิศเหนือติดถนนสี่พระยา ทิศตะวันออกติดสำนักงานกฎหมายดำเนินสมเกียรติและบุญมา ด้านทิศตะวันตกติดถนนซอยเจริญกรุง 30 ด้านทิศใต้ติด บ้านเลขที่ 1

ประวัติการก่อสร้างอาคาร

อาคารโกดังหลυσส์ ทีเลียวโนเวนส์ สร้างเมื่อใดไม่มีการระบุชัด แต่จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์อาจสรุปได้อย่างคร่าวๆ อาคารน่าก่อสร้างภายหลังการผาติกรรมวัดแก้วแจ่มฟ้า ระหว่างปีพ.ศ. 2450 ถึง พ.ศ. 2468 จากการศึกษาแผนที่กรุงเทพฯ สิ่งก่อสร้างที่ถูกสร้างขึ้นใหม่แทนสิ่งก่อสร้างของวัดแก้วแจ่มฟ้า ที่ได้รับการผาติกรรมนี้เป็นอาคารประเภทโกดังสินค้า อาคารพักอาศัย โรงเรียน และสถานที่ราชการ เป็นต้น และเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับการก่อตั้งกิจการของบริษัท หลυσส์ ทีเลียวโนเวนส์ การศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ได้แสดงความคิดเห็นที่จะให้มีการจัดการพื้นที่บริเวณวัดแก้วฟ้า โดยเฉพาะพื้นที่ทางด้านตะวันตกของวัดซึ่งติดกับธนาคารฮ่องกงเซี่ยงไฮ้ให้มีการสร้างตึก โรงฆ่า โรงรถ ส่วนค่าเช่าผลประโยชน์ให้ตกแก่ วัด โดยพื้นที่บริเวณใกล้เคียงอย่างพื้นที่อื่นเป็นที่ตั้งของธนาคารฮ่องกงเซี่ยงไฮ้นั้นเป็นที่ของพระคลังข้างที่ซึ่งมีการจัดการอยู่แล้ว โดยเจ้าพระยาภาสกรได้เสนอแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ 2 แนวทาง คือ 1. ให้พระคลังข้างที่ ให้เหลือในการออกทุนก่อสร้าง โดยค่าเช่าที่เก็บได้ให้แบ่งแก่พระคลังข้างที่ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งให้วัดเพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาโบสถ์วิหาร 2. ให้พระคลังข้างที่หาพื้นที่ว่างและทำการผาติกรรมวัดโดยย้ายไปสถานที่อื่นที่มีความเหมาะสมและก็มีมีการสร้างตึกให้เขาต่อไป (จิรนนท์ คอนเซฟซิออน, 2555: 75)

โครงการพัฒนาบริเวณพื้นที่ของวัดแก้วแจ่มฟ้าเดิม ในปลายรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นตึกแถวให้ชาวต่างชาติเช่าคงเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดในการเพิ่มรายได้ให้กับทางวัดและพระคลังข้างที่ แต่ต่อมาด้วยเหตุผลอันใดไม่สามารถทราบได้ แผนโครงการดังกล่าวก็มิได้สร้างขึ้น ภายหลังการผาติกรรมวัดแก้วแจ่มฟ้าขึ้นไปตั้งอยู่ริมถนนตัดใหม่ (ถนนสุรวงศ์) ทางด้านทิศเหนือ ประมาณปี พ.ศ. 2450 ซึ่งหลυσส์ ทีเลียวโนเวนส์อาจขอเช่าพื้นที่แห่งนี้ เพื่อจัดตั้งเป็นสำนักงานและโกดังขึ้นในบริเวณเดิมของวัดแก้วแจ่มฟ้า

ประวัติศาสตร์การก่อตั้งกิจการของหลυσส์ ทีเลียวโนเวนส์

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจในสมัยรัชกาลที่ 5 จากการค้าขายสินค้าไม้ แร่ธาตุ เครื่องเทศ และสมุนไพร ไปสู่ประเทศกสิกรรมด้วยการส่งออกข้าวที่เป็นอันดับหนึ่งในโลก การเปลี่ยนแปลงนี้ได้นำไปสู่ทัศนียภาพใหม่ของริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่เต็มไปด้วยโรงสีข้าว และโกดังสินค้าต่างๆ โดยห้างร้าน บริษัท โกดังอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่ปากคลองผดุงเกษมเป็นต้นไป ถึงสองฝั่งข้างถนนเจริญกรุง การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วได้ส่งผลให้เกิดอาคารประเภทช่วงพาดกว้าง เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานและการเก็บสัมภาระ อาคารเหล่านี้ได้แก่ โรงสีข้าว โรงไม้ และโกดังเป็นต้น ซึ่งอาคารแต่ละประเภทจะมีลักษณะเฉพาะตามประโยชน์ใช้สอย เช่น โรงไม้ มักเป็นอาคารโปร่ง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา โกดังมักเป็นอาคารปิดล้อม มีหลังคาคลุม เพื่อความปลอดภัยในการเก็บสินค้าก่อนส่งไปยังห้างต่างๆบนถนนเจริญกรุงและบางลำพู เป็นต้น

การก่อตั้งบริษัทหุ่ยส์ ที เลียวโนเวนส์ จำกัด ในช่วงปีพ.ศ. 2454 ก็เป็นการร่วมทุนกับบริษัท เดนนิมอท์ แอนด์ ดิกสัน จำกัดจากประเทศอังกฤษ (Wright, 1994) ก็เช่นเดียวกัน กิจการของสองบริษัทนี้ คือ โรงเลื่อย ท่าเรือ รถยก และโกดังสินค้า โดยมีสำนักงานที่กรุงเทพฯ ซึ่งน่าจะเป็นจุดเริ่มต้นของการขยายสำนักงานและพื้นที่เก็บสินค้าต่างๆ ที่นำเข้ามาจากยุโรปและการส่งออกสินค้าไปยังต่างประเทศ

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

อาคารโกดังหุ่ยส์ ที เลียวโนเวนส์เป็นอาคารโรงโถงสูง 1 ชั้น (การใช้งานภายในพบชั้นลอยที่ถูกต่อเติมในภายหลัง) โครงสร้างหลักเป็นผนังรับน้ำหนัก และมีส่วนต่อเติมเป็นโครงสร้างเสาคานคอนกรีตเสริมเหล็ก ผนังรับน้ำหนักมีการทำเป็นช่องเสาเพื่อรับน้ำหนักจากจันทันหลัก แต่ละช่องเสามีหน้าต่างที่ตำแหน่งกึ่งกลาง เป็นลักษณะบานเปิดคู่ไม้มีกลอนและบานพับเหล็ก ด้านในติดลูกกรงเหล็กแบบตั้งมีไม้ยึดตรงกลาง ที่เหนือหน้าต่างมีช่องลมในแนวเฉียงตามความกว้างของผนัง ที่เหนือช่องลมมีกันสาดขนาดเล็กเป็นโครงสร้างไม้มุงด้วยสังกะสีเพื่อกันฝน โครงสร้างหลังคาเป็นโครงสร้างไม้ขนาดใหญ่ เนื่องจากไม้เป็นวัสดุที่หาง่ายในเวลานั้น

พัฒนาการอาคาร

จากการศึกษาสภาพอาคารและแผนที่ทางประวัติศาสตร์พบว่า พัฒนาการอาคารโกดังหุ่ยส์ ที เลียวโนเวนส์สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงหลักตามการศึกษาแผนที่ทางประวัติศาสตร์ คือ สร้างระหว่างพ.ศ. 2450 ถึง 2456 ต่อเติมระหว่างพ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2489 ปรับปรุงสำหรับการใช้งานเป็นที่พักชั่วคราวหลังพ.ศ. 2522

ภาพที่ 2 แสดงแผนที่แสดงวัดแก้วแจ่มฟ้า มาตราส่วน ๑ : ๑,๐๐๐ ระวัง ๒๓ ๑๖ แผนที่ ๖

พิมพ์ครั้งแรกโดยกรมแผนที่

กระทรวงเกษตรราธิการ ร.ศ.
๑๒๖ (พุทธศักราช ๒๔๕๐)

ภาพที่ 3 แสดงแผนที่พ.ศ. 2468 แสดงกลุ่มอาคารโกดัง ที่มา กรมแผนที่ทหาร

ภาพที่ 4 แสดงแผนที่บริเวณกรุงเทพฯ ซึ่งจัดพิมพ์ในพุทธศักราช ๒๔๗๕ ที่มา กรมแผนที่ทหาร

การใช้งานในปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงการใช้งานของโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์ตลอดอายุการใช้งานที่ผ่านมา มีการต่อเติมพื้นที่ด้านทิศเหนือของอาคารเพื่อเป็นห้องน้ำ ที่จอดรถและสำนักงานขนาดเล็กให้เช่า โกดังด้านทิศใต้เดิมได้ถูกรื้อถอนออกไปเมื่อทศวรรษที่ผ่านมา ส่วนโกดังนั้นได้รับการเปลี่ยนแปลงการใช้งานเป็นห้องเช่าแบบชั่วคราว 2 ชั้น ด้านบนเป็นโครงสร้างเสาคานเหล็กขนาดเล็ก พื้นและผนังไม้อัด มีฝ้าเพดานแผ่นยิปซัมช่องลมแนวเฉียง และหน้าต่างด้านทิศใต้ถูกก่อกำบัง เพื่อติดตั้งระบบปรับอากาศ ด้านล่างเป็นโถงโล่งใช้เป็นที่จอดรถ

ลักษณะทางกายภาพในปัจจุบันเพื่อวางแผนการสำรวจ

ภาพที่ 5 แสดงการใช้งานภายในอาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์

ลักษณะทางกายภาพของอาคารหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์อยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมและเข้าถึงได้ยาก เนื่องจากการใช้งานที่ไม่เหมาะสม กล่าวคือ เมื่อโกดังไม่มีการใช้งานสำหรับการเก็บสินค้าที่สำคัญอีกต่อไป ผู้ครอบครองอาคารโกดังได้ปรับปรุงอาคารแห่งนี้เพื่อการใช้สอยสำหรับเป็นห้องเช่าราคาถูก มีห้องน้ำอยู่ด้านนอกโกดัง แต่ด้วยปัญหาด้านการจัดการ และระดับพื้นโกดังที่มีระดับต่ำกว่าถนนและพื้นที่อื่นในบริเวณเดียวกัน ทำให้ระดับพื้นชั้นที่ 1 ของอาคารมีระดับน้ำท่วมขัง ตลอดจนการตัดแปลงอาคารที่เป็นไปอย่างตามมีตามเกิด ช่องแสงเดิมของโกดังถูกก่อกำบังจนหมด ทำให้มีระดับแสงธรรมชาติ

ที่เข้ามาถึงในอาคารมีปริมาณที่ต่ำมาก ด้วยเหตุที่กล่าวมาทั้งสองประการ ก่อนการดำเนินการสำรวจ คณะทำงานจึงวางแผนในการทำความสะอาดพื้นที่ โดยการสูบน้ำเสียที่ขังในบริเวณชั้นที่ 1 ออก และการติดตั้งระบบส่องสว่าง เพื่อให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างสมบูรณ์เท่าที่จะเข้าถึงได้ นอกจากนี้ การปรับปรุงเพื่อการใช้งานเพื่อการพักอาศัย ยังเป็นข้อจำกัดในการเข้าถึงอาคารในหลายส่วน เช่น ส่วนที่ใช้เป็นห้องพัก และคานหลักของโครงสร้างหลังคา และผนังรับน้ำหนักด้านทิศใต้ เป็นต้น ต้นไม้ใหญ่ด้านทิศใต้ของอาคารยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการปริของผนังรับน้ำหนักด้านทิศใต้อีกด้วย

ผลการศึกษา

กรอบการศึกษาและขั้นตอนในการสำรวจอาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์แบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ดังนี้ การทำความเข้าใจด้านกายภาพ และการทำความเข้าใจด้านคุณค่า

1) การทำความเข้าใจด้านกายภาพ

แม้ว่าอาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์จะไม่ได้จัดอยู่ในหมวดของสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าในระดับที่เด่น แต่อาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์เป็นกรณีศึกษาของอาคารโกดังที่เป็นอาคารที่เหลืออยู่ในจำนวนที่น้อยมาก เมื่อเทียบสัดส่วนกับอาคารประเภทอื่นๆ จากการศึกษาทั้งด้านกายภาพอาคารและการศึกษาประวัติศาสตร์ พบว่า อาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เป็นตัวแทนของอาคารที่ใช้ในการเก็บของในช่วงแรกของสยามประเทศ อาคารมีลักษณะเป็นโถงโล่ง ไม่มีเสาร่วมในอย่างแต่เดิมรับหลังคา

แต่ใช้โครงสร้างไม้ขนาดใหญ่ในลักษณะโครงถักวางบนกำแพงรับน้ำหนัก เพื่อให้มีน้ำหนักพอที่จะกดแรงถึบไว้ ด้านบนของโกดังมีช่องระบายอากาศเหนือหน้าต่างทุกบาน และหน้าต่างทุกบานมีลูกกรงเหล็กกันขโมย การทำความเข้าใจด้านกายภาพอาคารประวัติศาสตร์ นอกจากจะทำให้ผู้สำรวจเข้าใจลักษณะของการก่อสร้าง วัสดุ และพฤติกรรมอาคารแล้ว ผู้สำรวจต้องทำความเข้าใจสภาพของอาคาร ณ วันสำรวจพร้อมกับการศึกษาเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดอาคารเกิดการเสื่อมสภาพและเสียหายที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนในอนาคตต่อไป

2) การทำความเข้าใจด้านคุณค่า

การประเมินคุณค่าของอาคารโกดังหยุส ที่ เลียวโนเวนส์ประเมินตามเกณฑ์ตามกฎบัตรนารา (1994) เน้นคุณค่า 4 ด้านคือ คุณค่าด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Value) ประวัติศาสตร์ (Historical Value) สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics Value) และสังคม (Social Value) และขยายความครอบคลุมคุณค่าทางเหตุการณ์และบุคคล (Associate Value) คุณค่าทางเศรษฐกิจ (Economic Value) คุณค่าทางการศึกษา (Educational Value) เอกลักษณะของท้องถิ่น (Local Distinctiveness) ตามการประเมินอาคารประวัติศาสตร์ที่มีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อเมือง ดังนั้นคุณค่าของอาคารโกดังหยุส ที่ เลียวโนเวนส์จึงมีคุณค่าหลากหลายด้านตามที่ยกตัวอย่างมา เนื่องจากคุณค่าของอาคารโกดังหยุส ที่ เลียวโนเวนส์เป็นตัวแทนของยุคอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่แสดงความรุ่งเรืองด้านการค้าขายกับชาติตะวันตก และที่ตั้งของอาคารได้แสดงถึงการใช้เส้นทางน้ำเพื่อการคมนาคมขนส่ง ด้วยจำนวนของอาคารประเภทนี้มีน้อยลงทุกที อาคารจึงควรได้รับการส่งเสริมคุณค่าด้านการศึกษา ในขณะที่มีการส่งเสริมคุณค่าด้านเศรษฐกิจ และคุณค่าด้านอื่นๆด้วย เช่น คุณค่าทางสาธารณะ (Public Value) คุณค่าทางรูปลักษณ์ของเมือง (Townscape Value) และคุณค่าด้านการใช้สอย (Use Value) เป็นต้น

ขั้นตอนการบันทึกและประเมินอาคารเพื่อทำความเข้าใจอาคาร

ในการสำรวจสภาพเบื้องต้นอาคารแต่ละประเภทก่อนการดำเนินงานอนุรักษ์อาคารจัดว่าเป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเจ้าของอาคาร สถาปนิก และผู้ที่เกี่ยวข้องกับอาคารจะสามารถวางแผนกำหนดการดำเนินงานได้ว่ากระบวนการและวิธีการใดเหมาะสมกับการอนุรักษ์อาคารหลังนั้น ซึ่งอาคารแต่ละประเภทอาจใช้วิธีการที่แตกต่างกันออกไปตามประเภท สถานะ และข้อจำกัดในการเข้าถึงอาคาร การสำรวจอาคารโกดังหยุส ที่ เลียวโนเวนส์นั้น คณะทำงานได้วางแผนขั้นตอนการทำความเข้าใจอาคารตามหลักการสำรวจสภาพอาคารเพื่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน (Clark, 2001) ดังนี้

1. การสำรวจตามสภาพจริง

ขั้นตอนนี้เน้นการเก็บข้อมูลอาคารตามสภาพจริงทั้งการวัดขนาดสัดส่วน (Measurement) และความเสียหาย (Deterioration) ที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยต่างๆ เช่น ปัจจัยทางธรรมชาติและปัจจัยจากการใช้งาน โดยการสำรวจสามารถแยกความสำคัญออกเป็นความเสียหายของโครงสร้างที่ส่งผลต่อความแข็งแรงของอาคาร และความเสียหายขององค์ประกอบอื่นๆที่ไม่ส่งผลต่อความแข็งแรงของอาคาร การสำรวจสภาพอาคารจำเป็นต้องให้ความสำคัญขององค์ประกอบอาคารแต่ละส่วนและความสัมพันธ์ในลักษณะองค์รวม หรือการแบ่งแยกตามลักษณะของวัสดุ ดังนั้นการสำรวจอาคาร ณ สถานที่จริงของอาคารโกดังหยุส ที่ เลียวโนเวนส์จะดำเนินการตามรายการ ดังนี้

1.1. สภาพองค์กรรวมของอาคาร เป็นการประเมินทางสายตาและการตรวจวัดระดับต่างๆ เพื่อตรวจสอบภาพรวมของอาคาร เนื่องจากอาคารมีการท่อดตัวหลายแห่ง

1.2. การสำรวจโครงสร้าง เป็นการสำรวจโครงสร้างอาคารที่ส่งผลต่อความแข็งแรง เช่น ผนังรับน้ำหนัก เสาคาน โครงหลังคา คานทับหลังและฐานราก เป็นต้น โดยเฉพาะจุดที่มีการฉีกตัวของกำแพง และมีต้นไม้เกาะ

1.3. การสำรวจองค์ประกอบอาคาร เน้นส่วนประกอบอื่นๆของอาคารที่ไม่ส่งผลต่อความแข็งแรง แต่ส่งผลในการสร้างพื้นที่ เช่น หลังคา ผนัง พื้น กั้นสาด บานประตูและหน้าต่าง เป็นต้น การสำรวจมุ่งเน้นที่การสำรวจสภาพ วัสดุ และสาเหตุแห่งการเสื่อมสภาพ

1.4. การสำรวจส่วนประดับตกแต่ง เป็นการสำรวจส่วนตกแต่ง เช่น คิ้วบัว ไม้มอบฝ้า ลายฉลุ เป็นต้น การสำรวจจะคล้ายกับการสำรวจองค์ประกอบอาคาร

1.5. การสำรวจงานระบบอาคาร เป็นการตรวจสอบสภาพความสมบูรณ์และความปลอดภัยของการใช้งานด้านระบบอาคารต่างๆ เช่น งานไฟฟ้า ประปา และงานสุขาภิบาล เป็นต้น

1.6. การสำรวจการใช้สอยอาคาร เป็นการสำรวจความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่อาคารกับการใช้สอย และการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบอาคารในบริเวณต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับการใช้งานที่เปลี่ยนไป เช่น การเสริมพื้นที่ชั้นที่ 2 การแบ่งห้อง การต่อเติมบันได ฝ้าเพดาน การก่อดัดประตูหน้าต่างเดิม และการสร้างห้องน้ำ เป็นต้น

1.7. การจัดการและการดูแลรักษาอาคาร เป็นการสังเกตผู้เข้ามาใช้งาน การดูแลรักษาและการซ่อมแซมอาคาร อาคารโกดังหลุยส์ ที เลียวโนเวนส์ยังขาดการดำเนินการในส่วนนี้

2. การบันทึกตามสภาพจริง

การตรวจสอบสภาพของอาคารโกดังหลุยส์ ที เลียวโนเวนส์ใช้เวลาประมาณ 7 วัน แยกตามองค์ประกอบของอาคารจากฐานรากไปสู่หลังคา ผู้วิจัยได้บันทึกสภาพอาคารอย่างละเอียดตามจริงและในบางครั้งผู้วิจัยจะต้องเข้าสำรวจมากกว่าหนึ่งครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน การบันทึกอาคารในสถานที่จริงทำได้โดยการสังเกตภาพร่างพร้อมความเสียหาย ระยะ ระดับ และทิศทางของความเสียหายและปริมาณของความเสียหาย การบันทึกภาพนิ่ง และการบันทึกภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น บางครั้งผู้วิจัยอาจใช้การบันทึกเสียงเพื่อบรรยายสภาพความเสียหายด้วย เพื่อนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์การเสื่อมสภาพและเหตุปัจจัยของปัญหา ในขั้นตอนต่อไป

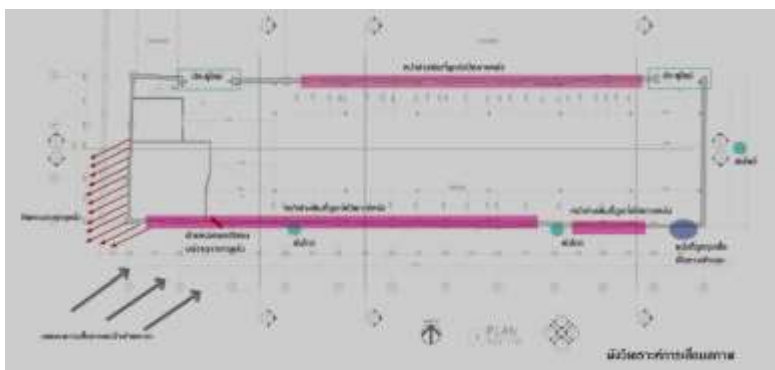
รูปที่ 6. ผนังด้านทิศใต้ที่มูม ด้านทิศตะวันตกที่มีการทรุดตัวมาก จนผนังแตกกร้าว

รูปที่ 7. ผนังด้านทิศใต้ มีต้นไทรขนาดใหญ่ขึ้นที่แนวผนัง

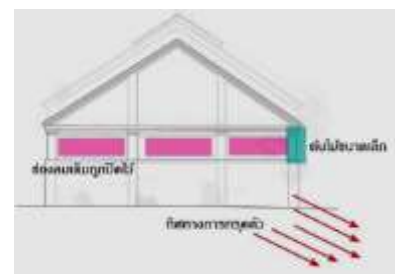
รูปที่ 8. ผนังด้านทิศใต้ มีต้นไทรขนาดใหญ่ขึ้นที่แนวผนัง

3. การประเมินจากสภาพจริง

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเพื่อการประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับอาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์ ซึ่งเป็นขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากสภาพอาคาร ณ วันที่สำรวจ พิจารณาประกอบกับการศึกษาข้อมูลด้านเอกสาร (Documentary Research) โดยเฉพาะข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และการพัฒนาการอาคาร ดังที่กล่าวมาข้างต้น ส่วนการประเมินสภาพความเสียหายของอาคาร ผู้วิจัยได้พิจารณาความเสียหายที่เกิดแก่อาคารจากภาวะความเสียหาย ลักษณะความเสียหาย และปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเสียหาย คือ การทรุดตัวของอาคารจากระดับน้ำใต้ดินและต้นไม้ใหญ่จำนวน 2 ต้นที่ขึ้นอยู่บนผนังอาคาร ส่วนความเสียหายอื่นๆคือ การเสื่อมสภาพของผนังอิฐจากความชื้นและการรับน้ำหนักจากการต่อเติมหลังคาในอดีต การผูกพันของหน้าต่างและประตูไม้เดิม การผูกพันของกันสาด การจัดการใช้งานที่ไม่เหมาะสม ก่อให้เกิดการขังของน้ำเสีย ซึ่งทำให้เกิดปัญหาอื่นๆด้านสุขลักษณะตามมา เหตุปัจจัยอื่นๆที่ส่งผลต่อการเสื่อมสภาพของอาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์ เช่น ระดับพื้นเดิมของอาคารที่อยู่ต่ำกว่าระดับถนนค่อนข้างมาก และการก่อบปิดประตูหน้าต่างเดิมทำให้อาคารสูญเสียเอกลักษณ์

ภาพที่ 9 แสดงผังพื้นที่แสดงการวิเคราะห์สภาพอาคารขณะสำรวจ (จากรายงานการสำรวจสภาพอาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์)

ภาพที่ 10 แสดงรูปด้านทิศตะวันตก แสดงสภาพอาคารขณะสำรวจ(จากรายงานการสำรวจสภาพอาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์)

4. การสรุปสภาพและความจำเป็นในการเสริมสภาพอาคาร เพื่อการอนุรักษ์

การสำรวจความเสียหายของอาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์ แบ่งออกเป็น ความเสียหายที่ส่งผลต่อความแข็งแรง และความเสียหายที่ไม่ส่งผลต่อความแข็งแรง ความเสียหายที่ส่งผลต่อความแข็งแรงของอาคาร ได้แก่ ฐานราก ผนังรับน้ำหนัก เสา คานโครงหลังคา และคานทับหลัง เป็นต้น และความเสียหายที่ไม่ส่งผลต่อความแข็งแรงของอาคาร ได้แก่ วัสดุผนังหลังคา พื้นผิวผนัง พื้น กั้นสาด บานประตู หน้าต่าง และคิ้วบัว เป็นต้น ดังนั้น การสรุปสภาพความเสียหายของอาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจาก อาคารยังสามารถใช้งานได้ในภาพรวม แต่มีความจำเป็นต้องซ่อมแซมอาคารด้านความแข็งแรง ด้วยการตรวจสอบฐานราก การหยุดความชื้น การตกแต่งดูแลต้นไม้ใหญ่ทั้ง 3 ต้น ทั้งที่อยู่บนผนังอาคารและอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับอาคาร

สรุปผล

การทำความเข้าใจอาคารประวัติศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์และปรับปรุงอาคารจะเป็นไปตามแต่ละกรณี เนื่องจากอาคารแต่ละประเภทมีขนาด การใช้งาน การออกแบบ และศิลปะการประดับตกแต่งที่แตกต่างกัน ตั้งอยู่ในทำเลและบริบทสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน และเป้าหมายของการนำไปใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน ทำให้สถาปนิกผู้ทำการศึกษาคำแนะนำในการทำความเข้าใจอาคารประวัติศาสตร์ต้องปรับประยุกต์วิธีการในการเข้าสำรวจอาคารประวัติศาสตร์แต่ละแห่งตามสภาพการณ์ ทั้งเกณฑ์ในการศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการอาคารและสภาพปัจจุบันของอาคาร และขั้นตอนในการได้มาซึ่งข้อมูลจากสถานที่จริง ซึ่งได้มาจากการสำรวจ และการสืบค้นทางประวัติศาสตร์ เพื่อเข้าใจลักษณะการก่อสร้างและการใช้วัสดุในการก่อสร้าง อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงอาคารประวัติศาสตร์มักเป็นข้อจำกัดในเก็บข้อมูลจากสถานที่จริง เนื่องจากอาคารประวัติศาสตร์ที่ต้องการสำรวจยังมีการใช้งานตามปกติ ดังนั้นผู้สำรวจจึงต้องประเมินการออกแบบวิธีในการเก็บข้อมูลก่อนโครงการจะเริ่มต้นขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลเพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งระดับการเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นปัจจัยสำคัญในการระบุระดับของการทำความเข้าใจอาคารประวัติศาสตร์ กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงที่จะส่งผลต่อคุณลักษณะทางกายภาพและคุณค่า และส่งผลต่อระดับการเก็บข้อมูลเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ที่แตกต่างกัน ดังนั้นการทำความเข้าใจอาคารจำเป็นต้องครอบคลุมประเด็น ดังนี้

1. ปัจจัยของอาคารประวัติศาสตร์ ได้แก่
  - 1.1 ตำแหน่งที่ตั้ง การเข้าถึง สภาพแวดล้อม
  - 1.2 ประวัติศาสตร์ ประวัติการก่อสร้างอาคาร ประวัติศาสตร์การก่อตั้ง
  - 1.3 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม และพัฒนาการอาคาร ตลอดจน การใช้งานในปัจจุบัน
  - 1.4 ลักษณะทางกายภาพในปัจจุบันเพื่อวางแผนการสำรวจ
2. กรอบการศึกษาการทำความเข้าใจอาคาร
  - 2.1 การทำความเข้าใจด้านกายภาพ
  - 2.2 การทำความเข้าใจด้านคุณค่า
3. ขั้นตอนการบันทึกและประเมินอาคารเพื่อทำความเข้าใจอาคาร
  - 3.1 การสำรวจตามสภาพจริง

3.2 การบันทึกตามสภาพจริง

3.3 การประเมินจากสภาพจริง

3.4 การสรุปสภาพและความจำเป็นในการเสริมสภาพอาคาร เพื่อการอนุรักษ์

การทำความเข้าใจอาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์ซึ่งเป็นอาคารประวัติศาสตร์ประเภทอาคารอุตสาหกรรมยังขาดฐานข้อมูล ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการสืบค้นทางประวัติศาสตร์ที่ต้องใช้เวลานานกว่าที่ควรจะเป็น ดังนั้น การออกแบบการเข้าถึงอาคารจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการได้มาซึ่งข้อมูลจากสถานที่จริง การศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และการศึกษาเทียบเคียงกับอาคารที่ใกล้เคียง ที่จะนำไปสู่การวางแผนอนุรักษ์และปรับปรุงอาคารประวัติศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การศึกษาทำความเข้าใจอาคารประวัติศาสตร์ควรได้รับการวางแผนอย่างรอบคอบเพื่อให้ผู้สำรวจเข้าถึงอาคารได้ทุกส่วนในเวลาที่กำหนดและรบกวนผู้ใช้งานอาคารในระดับที่สมควร เพื่อช่วยการทำงานในขั้นตอนการออกแบบและก่อสร้าง ตลอดจนช่วยลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในขณะดำเนินการก่อสร้างและการใช้งานในอนาคต การศึกษาการทำความเข้าใจอาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์สามารถนำไปสู่ ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์อาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์ได้ดังนี้

1. สิ่งที่ต้องทำอย่างเร่งด่วน คือ การชะลอการทรุดตัวของอาคาร การหยุดรากต้นไม้ใหญ่ที่กระทบต่อความแข็งแรงของอาคาร และการแก้ปัญหาเรื่องความชื้น
2. อาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์ควรได้รับการอนุรักษ์และการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เนื่องจากอาคารเป็นอาคารที่ขึ้นทะเบียนเนื่องจากอาคารมีอายุมากกว่า 100 ปี และลักษณะของอาคารโกดังประเภทเป็นอาคารที่มีจำนวนน้อยมาก จึงควรได้รับการรักษาไว้เพื่อเป็นมรดกของประเทศไทยต่อไป
3. การต่อเติมใดๆ น้ำหนักจร (Live Load) เป็นประเด็นที่สำคัญในการพิจารณาในการซ่อมอนุรักษ์
4. งานอนุรักษ์อาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์ควรได้รับการเตรียมการ ตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนการออกแบบ และการเตรียมการใช้งาน เพื่อเข้าใจแก้ปัญหาจากปัจจัยในการเสื่อมสภาพต่างๆที่เกิดขึ้นแก่อาคาร ซึ่งจะช่วยลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นแก่อาคารต่อไปในอนาคต
5. ระดับอาคารอาคารโกดังหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์เป็นระดับดินเดิม ซึ่งอยู่ต่ำกว่าระดับถนนสี่พระยาค่อนข้างมาก การวางแผนอนุรักษ์และปรับปรุงจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยนี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

จิรนนท์ คอนเซฟซีออน, (2555) ศิลปากร. การผาติกรรมวัดแก้วแจ่มฟ้าและที่มาของอาคารบ้านเลขที่1 ซอยกัปตันบุช. นนทบุรี : ไทภูมิพับลิชชิ่ง, ปีที่ 55 ฉ.6 พ.ย. – ธ.ค. 2555 หน้า 75.

พีรยา บุญประสงค์, 2558. รายงานการวิจัย เรื่องการประเมินอาคารแบบตะวันตกระหว่างพ.ศ. 2394 ถึง พ.ศ. 2468 ที่ได้รับการปรับปรุง เพื่อประโยชน์ใช้สอยทางวัฒนธรรม. ทุนอุดหนุนการวิจัยจากเงินรายได้นอกงบประมาณเพื่อพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ ประจำปี พ.ศ 2554 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ภาษาต่างประเทศ

- Clark, Catherine M. (2001). **Informed conservation: understanding historic buildings and their landscapes for conservation**. London: English Heritage.
- Cullen, F. (2006). **Inherit Gateway Methodology/ Stages of Heritage led Regeneration**. Available from: http://www.interreg4c.eu/uploads/media/pdf/7_Gateway_Methodology_tages_of_heritage_led_regeneration_INHERIT.pdf. [Accessed on 19/10/2012].
- English Heritage. (n.d.). **Heritage Works: The Use of Historic buildings in regeneration, a toolkit of good practice**. London, United Kingdom: English Heritage.
- English Heritage. (2006). **Understanding historic buildings**. United Kingdom: English Heritage. Available from <https://www.english-heritage.org.uk/publications/understandinghistoricbuildings/understandinghistoricbuildings1.pdf>. [Accessed on 20/5/2009].
- Hudson, J. and James, P. (2007). **The changing framework for conservation of the historic environment**. Structural Survey Vol. 25 No. 3/4, 2007 pp. 253-264. Available at: www.emeraldinsight.com/0263-080X.htm. [Accessed on 10/10/2014].
- Latham, D. (2000). **Creative Re-use of buildings - Vol.1: Principles and Practice**. Shaftesbury: Donhead Publishing.
- Giebeler, G. (2009). **Definitions**. In Liese, J. (Ed.), **Refurbishment Manual: Maintenance Conversions and Extensions**. Altusried-Krugzell: Kosel GmbH & Co.KG, p. 16-19.
- Mason, R. (2006, Summer). **Theoretical and Practical Arguments for Values-Centred Preservation**. Cultural Resource Management: The Journal of Heritage Stewardship, 3(2), p. 23.
- UNESCO. (2005). **The Vienna Memorandum on “World Heritage and Contemporary Architecture—Managing the Historic Urban Landscape”**.
- Went, D. (2004). **Strategic development: sustainable communities**. Conservation Bulletin, 47, p. 4-10.
- Wright, Arnold. (1994). **Twentieth century impressions of Siam: its history, people, commerce, industries, and resources**. Bangkok: White Lotus.